



جمهوری اسلامی ایران

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

# برنامه درسی

دوره: دکتری

رشته: جغرافیای سیاسی

گروه: علوم اجتماعی



نسخه بازنگری شده

مصوبه هشتاد و سومین جلسه مورخ ۱۳۹۵/۹/۷ کمیسیون برنامه‌ریزی آموزشی



بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

## برنامه درسی بازنگری شده دوره دکتری رشته جغرافیای سیاسی

۱- به پیشنهاد مورخ ۹۵/۸/۱۲ گروه برنامه ریزی و گسترش علوم جغرافیایی، برنامه درسی بازنگری شده دوره دکتری رشته جغرافیای سیاسی در هشتاد و سومین جلسه مورخ ۱۳۹۵/۹/۷ کمیسیون برنامه ریزی آموزشی تصویب شد.

۲- این برنامه از تاریخ تصویب جایگزین برنامه دکتری جغرافیای سیاسی با دو گرایش سازمان سیاسی فضا و جنوب غرب آسیا مصوب هفتصد و هشتاد و هشتمین جلسه مورخ ۹۰/۷/۲۳ شد و برای دانشجویانی که بعد از تاریخ تصویب برنامه، در دانشگاهها پذیرفته می‌شوند لازم الاجرا است.

۳- برنامه فوق الذکر از تاریخ تصویب برای اجرا به مدت هشتاد و دو سال در تمامی دانشگاهها و موسسه های آموزشی و پژوهشی کشور که طبق مقررات مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری فعالیت می کنند ابلاغ می شود و بازنگری آن پس از اتمام مدت ذکر شده الزامی است.

عبدالرحیم نوه ابراهیم

دبیر شورای عالی برنامه ریزی آموزشی

۱۳۹۵





## مقدمه

بر اساس واقعیت های موجود مربوط به اثر گذاری متقابل پدیده های سیاسی و جغرافیایی در جهان امروز، روز به روز بر اهمیت و جذابیت رشته جغرافیای سیاسی به عنوان یکی از تخصص های اصلی و مهم علوم جغرافیایی، هم در جهان و هم در ایران افزوده می شود.

بخشی از این اهمیت فزاینده، مدیون ویژگی پویا و دگرگون شونده پدیده هایی است که موضوع دانش جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک قرار می گیرند. به خصوص ساختار قدرت که در سطح جهانی و منطقه ای به طور مرتب و نسبتاً سریع تغییر می کند و نیز مدیریت، سازماندهی و آمایش سیاسی فضا که از ضرورتهای کشورداری بهینه می باشد. در واقع این سرشت پویا و متحول نظام قدرت جهانی و منطقه ای و نیز الگوهای توزیع فضایی قدرت در سطوح ملی و محلی است که عمدتاً تحت تاثیر تحول در علم و تکنولوژی و سطح آگاهی ملت ها از سویی و تحول در نقش و کارکرد عوامل ژئوپلیتیکی از سوی دیگر قرار دارد. و باعث می شود که نظام جهانی و نظامهای منطقه ای و روابط دولت ها و ملت ها با یکدیگر دائماً در حال تحول و دگرگونی باشد. این واقعیت، ضرورت مطالعه علمی پدیده های سیاسی را در ارتباط با فضای جغرافیایی و در مقیاسهای جهانی، منطقه ای، ملی و محلی، و نیز کیفیت شکل گیری آنها، عوامل پیدایش و همچنین بازتاب کارکرد پدیده ها در فضای جغرافیایی را اجتناب ناپذیر می نماید و میدان عمل گسترده ای را فراروی جغرافیای سیاسی قرار میدهد.

نیاز به مطالعات جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک به ویژه در ایران که برای حفظ و بقای خود در جستجوی تعیین و تعریف جایگاه مناسبی در نظام بین المللی است و نیز با توجه به روند جهانی شدن و بازتابهای آن بر سرنوشت ملی و ضرورت آگاهی از فرصت ها، مسائل و بحران های منطقه ای و بین المللی تاثیرگذار بر الگوی روابط و مناسبات، بیش از پیش احساس می شود. کشورها و دولت ها به عنوان پدیده ای سیاسی- فضائی در جهان واقعیتی غیرقابل انکار است که مطالعه آن موضوع جغرافیای سیاسی را تشکیل می دهد. همچنین تجزیه و تحلیل جغرافیایی تحولات و بحران های جهانی و منطقه ای و درک صحیح از ماهیت و چگونگی رفتار سیاسی دولت ها در سطوح ملی و منطقه ای و جهانی و واگرایی و همگرایی آنها، از آن حیث که دارای منشأ جغرافیایی و فضایی می باشند، ضرورتی است که جغرافیای سیاسی به آنها می پردازد. توسعه این گونه مطالعات و کشف قانونمندی ها و مدلسازی روابط متقابل بین متغیرها و ابعاد گوناگون سیاست و فضا و و بازتاب های فضائی آن، از موضوعات علم جغرافیای سیاسی است.





از طرفی کشور ایران در یکی از حساس ترین موقعیت های جغرافیایی و ژئوپلیتیکی جهان قرار گرفته است و مناطق ژئوپلیتیکی فعالی با کارکردهای جهانی و منطقه ای گرداگرد آن را فرا گرفته اند و آن را به صورت کانون جاذبه دیپلماسی جهانی در آورده اند. این موقعیت نه تنها باعث تاثیرگذاری ایران بر پدیده های جهانی و منطقه ای می شود، بلکه کارکرد مناطق پیرامونی می تواند مسائل ایران را تحت تاثیر قرار دهد. از سویی موقعیت ایران در نظام جهانی و منطقه ای و کنش متقابل آن با قطب های قدرت جهانی و مناطق ژئوپلیتیکی، دائماً مسائل جدیدی را می آفریند که در مجموع زمینه بسیار خوبی را برای مطالعات جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک در ایران فراهم می آورد.

این مطالعات می تواند نه تنها به گسترش حوزه معرفتی رشته جغرافیای سیاسی کمک نماید، بلکه داده های کاربردی آن می تواند به شناخت بهتر دولتمردان کشور در اتخاذ سیاست ها و خط مشی هایی که حداکثر بازدهی را در راستای تامین منافع ملی کشور داشته باشند، بینجامد. تحقق این امر در گرو برخوردار بودن کشور از نیروهای متخصص دانشگاهی و علمی است که کیفیت بخشی به آن مستلزم بازنگری و بروز شدن دوره دکترای جغرافیای سیاسی است. بر این اساس برنامه قبلی بازنگری و گرایشهای آن تجمیع و تحت عنوان یک رشته ارائه شده است.

## اهداف

در این رشته از نقش و تأثیر فعالیتها و رفتار سیاسی افراد، گروهها، کشورها، دولتها و نظامها و سازمانها و بطور کلی همه پدیده های سیاسی در بستر محیط جغرافیایی بحث شده، تظاهرات فضایی و جغرافیایی پدیده های سیاسی و به طور ویژه عملکرد دولتها و کشورها مورد بررسی و ریشه یابی قرار می گیرد. علاوه بر آن به نقش و تأثیر عوامل جغرافیایی در تنظیم رفتار دولتها و واحدهای سیاسی و تدوین برنامه های راهبردی در مقیاس های خرد و کلان (ملی، منطقه ای، جهانی) اشاره می گردد. پدیده ای است تنظیم برنامه و اجرای این رشته می تواند زمینه تربیت نیروی انسانی مورد نیاز در بخش های مختلف پژوهشی، اجرایی و غیره را که قادر به درک عمیقی از نقش جغرافیا در سازماندهی سیاسی فضا و نهایتاً تنظیم و تدوین راهبردهای ملی و منطقه ای و ... باشند، فراهم نموده و امکان به کارگیری چنین نیروهایی را در عرصه های گوناگون سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و غیره در مراکز آموزشی، پژوهشی و سازمانها و نهادهای اجرایی را فراهم می سازد، از جمله اهداف این برنامه می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- تربیت مدرسین و نیروی انسانی متعهد و متخصص در قلمرو جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک برای رفع نیازهای آموزشی دانشگاه ها.







۲- توسعه مرز های دانش جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک در کشور از طریق تربیت محققین مورد نیاز موسسات پژوهشی و علمی.

۳- انجام تحقیقات کاربردی جغرافیای سیاسی در جهت رفع نیاز های کشور در امور سیاست داخلی، سازماندهی سیاسی فضا و اداره کشور، سیاست خارجی، امنیت و دفاع ملی و غیره.

۴ - تربیت کادرهای تخصصی مورد نیاز دستگاههای اجرایی مسئول امور سیاست داخلی، سیاست خارجی، امنیت و دفاع ملی و غیره.

### نقش و توانایی دانش آموختگان

دانش آموختگان دوره دکتری جغرافیای سیاسی می توانند در دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور به انجام آموزش مشغول شوند و ضمن تدریس دروس تخصصی مقاطع تحصیلی مختلف این رشته، راهنمایی و هدایت پایان نامه های دانشجویان تحصیلات تکمیلی را بر عهده بگیرند. آنها همچنین می توانند به عنوان پژوهشگر در پژوهشگاهها، پژوهشکده ها و دیگر مراکز پژوهشی کشور به کار گرفته شوند. علاوه بر این سازمان های مختلف نظیر وزارتخانه های علوم، تحقیقات و فناوری، کشور، امور خارجه، نفت، دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، اطلاعات، دادگستری، فرهنگ و ارشاد اسلامی، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای امنیت ملی، مجلس شورای اسلامی، صدا و سیما، شهرداری ها، سازمانهای نظامی و انتظامی و نهادهای مردمی و خصوصی نیز می توانند از خدمات علمی و اجرایی جغرافیدانان سیاسی بهره مند گردند.

### برنامه درسی

مجموع واحدهای دوره دکترای جغرافیای سیاسی ۳۶ واحد است که ۱۶ واحد آن به صورت آموزشی (درس) و ۲۰ واحد آن به صورت پژوهشی (رساله) به شرح زیر می باشد:

الف- دروس پایه ۸ واحد

ب- دروس تخصصی ۸ واحد (با امکان انتخاب از بین ۱۶ واحد). بدین ترتیب که ۸ واحد از ۱۶ واحد دروس تخصصی با توجه به موضوع رساله دانشجویان و با تصویب شورای گروه آموزشی مربوطه ارایه خواهد شد. البته دروس انتخابی مذکور می تواند در هر سال و یا هر دوره آموزشی تغییر یابد.

ج- رساله دکتری ۲۰ واحد





د- دروس جبرانی: برای دانشجویانی که تحصیلات مقطع کارشناسی ارشد خود را در رشته ای غیر از جغرافیای سیاسی گذرانده باشند، به تشخیص گروه آموزشی مربوطه، حداکثر ۶ واحد درس از مجموعه دروس دوره کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی ارائه خواهد شد.

### طول دوره و نحوه اجرا

طول دوره و نحوه اجرای آن تابع مقررات آیین نامه تحصیلات تکمیلی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مربوط به دوره های دکتری می باشد. طول هر نیمسال تحصیلی ۱۶ هفته کامل است.

### امتحان جامع

دانشجویانی که مرحله آموزشی را با موفقیت به اتمام رسانده باشند، لازم است در امتحان جامع که در پایان مرحله آموزشی برگزار می شود، شرکت کنند. این امتحان زیر نظر کمیته تحصیلات تکمیلی واحد اجرا کننده برنامه و طبق آئین نامه مصوب دوره دکتری شورای عالی برنامه ریزی برگزار خواهد شد. میانگین کل نمرات امتحان جامع نباید کمتر از ۱۶ از ۲۰ باشد. دانشجویانی که میانگین کل نمرات امتحان جامع آنها کمتر از ۱۶ باشد، تنها یکبار دیگر در همان ترم می توانند در این امتحان شرکت نمایند.

### رساله

موضوع رساله باید به طور کلی در قلمرو جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک با اولویت مسائل ویژه ایران و مناطق همجوار، جهان اسلام و جنوب غرب آسیا انتخاب شود. مراحل انجام رساله و نحوه دفاع و نمره آن تابع ضوابط عمومی آیین نامه دوره دکتری می باشد.

### انتخاب استاد راهنما و مشاور

استاد راهنما به تقاضای دانشجو و موافقت استاد (راهنما)، پس از تصویب در کمیته تحصیلات تکمیلی واحد اجرا کننده برنامه، حداکثر تا پایان مرحله آموزشی دوره دکتری و یا انجام امتحان جامع، تعیین خواهد شد. به پیشنهاد استاد راهنما و تایید کمیته تحصیلات تکمیلی می توان حداکثر دو نفر را به عنوان استادان مشاور تعیین نمود. استادان مشاور از بین اعضای هیأت علمی دارای ضوابط مندرج در آئین نامه مصوب دوره دکتری شورای عالی برنامه ریزی و یا از صاحب نظران و محققان برجسته دارای مدرک دکتری انتخاب خواهند شد.





## سفرهای علمی

آموزش‌های تکمیلی عملی و میدانی هر درس مطابق آن چیزی است که در جدول سرفصل درس مربوطه تعیین شده است. اجرای این آموزش‌ها با توجه به امکانات دانشگاه و بر اساس تصویب شورای گروه خواهد بود. در مجموع در سرفصل ۴ واحد (۲ درس) از دروس این برنامه سفر علمی پیش بینی شده است که عبارتند از: «جغرافیای سیاسی دریاها» و «مناطق ژئوپلیتیکی حوزه پیرامونی ایران». بدیهی است گذراندن این دروس بدون سفر علمی ناتمام تلقی خواهد شد.

## داوطلبان

داوطلبان این رشته باید دارای مدرک کارشناسی ارشد در یکی از رشته‌های مختلف علوم جغرافیایی و یا دانشجوی مرحله پایان‌نامه کارشناسی ارشد این رشته‌ها باشند. همچنین دانشجویان دارای مدرک کارشناسی ارشد رشته‌های علوم سیاسی، روابط بین‌الملل، حقوق بین‌الملل و مطالعات منطقه‌ای، می‌توانند در دوره دکتری جغرافیای سیاسی ادامه تحصیل دهند. در ضمن گذراندن دروس جبرانی برای همه رشته‌ها به غیر از افرادی که مدرک کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی دارند، به تشخیص گروه آموزشی الزامی است.

## مواد امتحانی و ضرائب آن

- |   |        |
|---|--------|
| ۱. روش تحقیق در جغرافیا                         | ضریب ۲ |
| ۲. مفاهیم و اصطلاحات جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک | ضریب ۲ |
| ۳. اصول، مفاهیم و نظریه‌های جغرافیای سیاسی      | ضریب ۳ |
| ۴. اصول، مفاهیم و نظریه‌های ژئوپلیتیک           | ضریب ۳ |
| ۵. جغرافیای سیاسی ایران                         | ضریب ۲ |





جدول شماره ۱ - دروس پایه

کد درس	نام درس	تعداد واحد	جمع ساعت	ساعت نظری	ساعت عملی	پیشنیاز	استاد متخصص برای تدریس
۱	فلسفه و سیر اندیشه در جغرافیای سیاسی	۲	۳۲	۳۲	-	ندارد	جغرافیدان سیاسی
۲	روش شناسی پژوهش در جغرافیای سیاسی	۲	۴۸	۳۲	۱۶	ندارد	جغرافیدان سیاسی
۳	بینانهای ژئوپلیتیکی روابط خارجی ایران	۲	۳۲	۳۲	-	ندارد	جغرافیدان سیاسی
۴	اصول روابط بین الملل، دیپلماسی و فنون تجزیه و تحلیل ژئوپلیتیکی	۲	۳۲	۳۲	-	ندارد	جغرافیدان سیاسی
-	جمع	۸	-	-	-	-	-

جدول شماره ۲ - دروس تخصصی

کد درس	نام درس	تعداد واحد	جمع ساعت	ساعت نظری	ساعت عملی	پیشنیاز	استاد متخصص برای تدریس
۱	ساختهای سیاسی فضایی	۲	۳۲	۳۲	-	ندارد	جغرافیدان سیاسی
۲	مناطق ژئوپلیتیکی حوزه پیرامونی ایران	۲	۳۲	۳۲	-	ندارد	جغرافیدان سیاسی
۳	اقتصاد سیاسی	۲	۳۲	۳۲	-	ندارد	جغرافیدان سیاسی
۴	جغرافیای سیاسی دریاهای پیرامون ایران	۲	۳۲	۳۲	-	ندارد	جغرافیدان سیاسی
۵	ژئوپلیتیک انرژی (نفت و گاز)	۲	۳۲	۳۲	-	ندارد	جغرافیدان سیاسی
۶	ژئوپلیتیک و توسعه (با تأکید بر ایران و حوزه پیرامون)	۲	۳۲	۳۲	-	ندارد	جغرافیدان سیاسی
۷	هیدروپلیتیک (ایران و حوزه پیرامون)	۲	۳۲	۳۲	-	ندارد	جغرافیدان سیاسی
۸	عوامل ژئوپلیتیکی بحران زا در جهان اسلام و استراتژی های آینده	۲	۴۸	۳۲	۱۶	ندارد	جغرافیدان سیاسی
-	جمع	۱۶	-	-	-	-	-

(از میان دروس فوق ۴ درس به ارزش ۸ واحد به تشخیص گروه آموزشی مربوطه تعیین و ارائه می شود).







سرفصل دروس دوره دکتری جغرافیای سیاسی (دروس پایه)

عنوان درس: فلسفه و سیر اندیشه در جغرافیای سیاسی Philosophy and Evaluation of Thought in Political Geography	تعداد واحد: ۲	نوع واحد: نظری	دروس پیش نیاز: ندارد
استاد متخصص برای تدریس: جغرافیدان سیاسی	تعداد ساعت: ۳۲	آموزش تکمیلی عملی: دارد <input type="checkbox"/> سفر علمی: <input type="checkbox"/> آزمایشگاه: <input type="checkbox"/> کارگاه: <input type="checkbox"/> سمینار: <input type="checkbox"/>	ندارد <input checked="" type="checkbox"/>

اهداف:

آشنایی دانشجویان با اندیشه ها، مکاتب و دیدگاههای مختلف در جغرافیای سیاسی سنتی و جدید  
سرفصل ها

- ۱- مقدمه: زمینه فکری و شرایط اجتماعی- سیاسی اروپا در زمان انتشار کتاب جغرافیای سیاسی راتزل (۱۸۹۷ میلادی).  
رواج تفکر جبر جغرافیایی- داروینیسیم اجتماعی- ایدئولوژی امپریالیسم- نیاز شدید آلمان به گسترش ارضی و انسجام ملی پس از تاسیس رایش دوم (۱۸۷۱ میلادی).
- ۲- اندیشه های جغرافیای سیاسی سنتی  
الف- رشدگرایی (کشور): نظریه ارگاتیسم راتزل، مدل رشد کشور در اطراف منطقه هسته توسط پاندز و بال  
ب- کارکردگرایی (حکومت): نظریه هارتشورن (۱۹۵۰)، نظریه ژان گاتمن (۱۹۵۱) و نظریه استنن جونز (۱۹۵۴).  
ج- مدل سازی ژئوپولیتیکی؛ نظریه هارتلند مکنندر و مدل های تغییر یافته آن.
- ۳- تغییر در اندیشه جغرافیای سیاسی: حلول نگرش فضایی و همبوشانی آن با مکتب اثبات گرایی (پوزیتیویسم).  
هدف بررسی ها تحلیل فضایی پدیده های سیاسی و توجه به ویژگیهای فرآیند سیاسی با بهره گیری از روشهای آماری و ریاضی است.
- ۴- تغییر در اساس فلسفی تفکر در جغرافیای سیاسی: حلول گرایش رادیکال براساس مکتب ساختارگرایی.  
الف- اتخاذ رویکرد اقتصاد سیاسی - نظریه نظامهای جهانی پتر نیلور آغازگر این رویکرد.  
ب- اتخاذ رویکرد انتقادی.  
ج- اتخاذ رویکرد پست مدرن.  
۵- ویژگیهای جغرافیای سیاسی اصلاح گرا  
جامعه محور، تلاش برای درک تغییر اجتماعی، عدالت خواهی (اجتماعی و سرزمینی)، کثرت گرایی، آشتی با طبیعت و انسان گرایی.  
منابع: برخی از منابع مهم این درس عبارتند از:
۱. اندیشه ها و دیدگاههای جدید در جغرافیای سیاسی، دکتر دره میرحیدر، نامه فرهنگستان علوم، شماره ۶ و ۷، سال چهارم، ۱۳۷۶، صص ۳۹-۴۶.
۲. درآمدی نو بر جغرافیای سیاسی (۱۳۷۹)، رجارد مویر، ترجمه دره میرحیدر با همکاری سید یحیی صفوی، تهران: انتشارات سازمان جغرافیای نیروهای مسلح
۳. Taylor, Peter J (۱۹۸۹), Second edition, Political Geography (World Economy, Nation -state and Locality), New York: John Wiley + Sons.
۴. Agnew, J., Mitchell, K. and Toal, G.(۲۰۰۸) , U.K. : Blackwell Publishing Ltd





سرفصل دروس دوره دکتری جغرافیای سیاسی (دروس پایه)

عنوان درس: روش شناسی پژوهش در جغرافیای سیاسی Methodology of Research in Political Geography	تعداد واحد: ۲	نوع واحد: نظری/عملی	دروس پیش نیاز: ندارد
استاد متخصص برای تدریس: جغرافیدان متخصص در روش تحقیق	تعداد ساعت: ۴۸	آموزش تکمیلی عملی: دارد ■ سفر علمی □ آزمایشگاه □ کارگاه □ سمینار □	ندارد □

اهداف:

فراگیری نحوه استفاده از رویکردها و روشهای علمی و پیشرفته برای انجام تحقیقات علمی در قلمرو جغرافیای سیاسی سرفصل ها:

- ۱- تبیین فلسفه و قلمرو جغرافیای سیاسی
- ۲- بررسی دیدگاههای معرفت شناختی (اثبات گرایی، عقل گرایی، تفسیری، استنباطی، انتقادی)
- ۳- تحلیل و ارزیابی کاربرد روشهای مختلف تحقیق (تاریخی، توصیفی، همبستگی، علی و تجربی) در قلمرو جغرافیای سیاسی
- ۴- روش شناسی انتخاب مساله پژوهش و تدوین فرضیه، تکنیک انتخاب موضوع پژوهش، روش بررسی ادبیات مساله
- ۵- روش تحلیل و تبیین مساله پژوهش، شیوه تدوین و پردازش فرضیه
- ۶- تبیین و تحلیل سرچشمه ها و روشهای اطلاعات و داده های پژوهش (نظری و روایتی، اجتماعی، سنجش ذهنیت استادی و آماری، فضایی و تصویری، نظارتی و آزمایشگاهی)
- ۷- روش شناسی تحلیل اطلاعات و داده ها (روش تحلیل کمی، روش تجزیه کیفی، روش تحلیل محتوا و متن، روش تحلیل فضایی)
- ۸- اصول تدوین گزارش تحقیق (طراحی گزارش، نگارش گزارش، نمایش تصویری داده ها و اطلاعات)
- ۹- روش تهیه و تدوین مقاله علمی - پژوهشی از رساله

منابع: برخی از منابع مهم این درس عبارتند از:

۱. حافظ نیا، محمد رضا، (۱۳۸۰)، مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران: سمت
۲. بهروز، فاطمه، (۱۳۹۰)، فلسفه روش شناسی تحقیق علمی در جغرافیا، تهران: دانشگاه تهران
۳. محمدپور، احمد (۱۳۸۹)، روش در روش: درباره ساخت معرفت در علوم انسانی، تهران: نشر جامعه‌شناسان
۴. آسایش، حسین و مشیری، سیدرحیم، (۱۳۸۱)، روش شناسی و تکنیکهای تحقیق علمی در علوم انسانی با تاکید بر جغرافیا، تهران: نشر قومس
۵. پارسونز، تونی و نایت پیتر جی، (۱۳۸۶)، روش رساله نویسی در جغرافیا و علوم مرتبط، ترجمه حسین محمدی، تهران: دانشگاه تهران
۶. چالمرز، آلن اف، (۱۳۷۸)، چستی علم، در آمدی بر مکاتب علم شناسی فلسفی، ترجمه سعید زبیا کلام، تهران: سمت
۷. Lindsay, James M. (۱۹۹۷). Techniques in Human geography. London: Routledge
۸. Potter, Stephen. (۲۰۰۲). Doing postgraduate Research. London: Saye publications
۹. Flowerdew, Roblin and Martin, David. (۲۰۰۵). Methods in Human Geography England: Pearson Educa ted limite





سرفصل دروس دوره دکتری جغرافیای سیاسی (دروس پایه)

عنوان درس: بنیانهای ژئوپلیتیکی روابط خارجی ایران Geopolitical bases of Iran's Foreign Relations	تعداد واحد: ۲	نوع واحد: نظری	دروس پیش نیاز: ندارد
استاد متخصص برای تدریس: جغرافیدان سیاسی	تعداد ساعت: ۳۲	آموزش تکمیلی عملی: دارد سفر علمی □ آزمایشگاه □ کارگاه □ سمینار ■	تعداد: ■

اهداف:

آشنا کردن دانشجویان با مبانی ژئوپلیتیکی روابط خارجی جمهوری اسلامی ایران در بعد از پیروزی انقلاب اسلامی  
سرفصل ها:

- ۱- آشنایی با مبانی نظری روابط خارجی بین کشورها
- ۲- آشنایی با تأثیر عوامل ثابت و متغیر ژئوپلیتیک در روابط خارجی کشورها و نقش استراتژی ژئوپلیتیک
- ۳- بررسی دلایل روابط ایران با خارج در قبل از انقلاب اسلامی (رژیم پهلوی) از دیدگاه ژئوپلیتیک
- ۴- آشنایی با سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران با اصول اعلام شده در قانون اساسی
- ۵- بررسی عوامل ژئوپلیتیکی موثر در روابط خارجی جمهوری اسلامی ایران و مقایسه آن با اصول سیاست خارجی کشور
- ۶- بررسی مبانی ژئوپلیتیکی روابط ایران و آمریکای شمالی با تأکید بر روابط با ایالات متحده آمریکا و تأثیرات داخلی و منطقه ای آن
- ۷- بررسی مبانی ژئوپلیتیکی روابط ایران و اعضای اتحادیه اروپا و تأثیرات مثبت و منفی آن
- ۸- بررسی مبانی ژئوپلیتیکی روابط ایران با کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا و تأثیرات مثبت و منفی آن
- ۹- بررسی مبانی ژئوپلیتیکی روابط ایران با کشورهای حوزه خلیج فارس و اثرات آن
- ۱۰- بررسی مبانی ژئوپلیتیکی روابط ایران با کشورهای حوزه خزر (آسیای مرکزی، قفقاز و روسیه)
- ۱۱- بررسی مبانی ژئوپلیتیکی روابط ایران با کشورهای حوزه آسیای جنوبی و افغانستان
- ۱۲- بررسی مبانی ژئوپلیتیکی روابط ایران با کشورهای حوزه شرق دور با تأکید بر چین و ژاپن
- ۱۳- بررسی مبانی ژئوپلیتیکی روابط ایران با کشورهای آفریقا (جنوب صحرا)
- ۱۴- بررسی مبانی ژئوپلیتیکی روابط ایران با کشورهای حوزه آمریکای لاتین
- ۱۵- بررسی مبانی ژئوپلیتیکی روابط ایران و سازمان های بین المللی از جمله سازمان ملل متحد

منابع: برخی از منابع مهم این درس عبارتند از:

- ۱- ژئوپلیتیک و سیاست خارجی ج.ا.ایران - محمد باقر قالیباف و نبی الله رشنو (انتشارات قومس - ۱۳۹۱)
- ۲- نگاهی به سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران - نسرین مصفا با حسین نوروزی (دانشگاه تهران - دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه)
- ۳- مبانی و مدل های تصمیم گیری در سیاست خارجی - سید حسین سف زاده (دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه)
- ۴- دیپلماسی نوین - جستارهایی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران - دکتر حسین پور احمدی (دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه)
- ۵- امنیت ایران و رویکرد ناتو - دکتر قوام شیبانی (دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه)
- ۶- ژئوپلیتیک بحران در آسیای مرکزی و قفقاز - محمود واعظی (دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه)
- ۷- تأثیر فرهنگ ملی بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران - احمد تقی زاده (دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه)





سرفصل دروس دوره دکتری جغرافیای سیاسی (دروس چیرائی)

عنوان درس: اصول روابط بین الملل، دیپلماسی و فنون تجزیه و تحلیل ژئوپلیتیکی Principles of International Relations, Diplomacy and Geopolitical Analysis Technics	تعداد واحد: ۲	نوع واحد: نظری	دروس پیش نیاز: ندارد
استاد متخصص برای تدریس: متخصص روابط بین الملل	تعداد ساعات: ۳۲	آموزش تکمیلی عملی: دارد <input type="checkbox"/> سفر علمی <input type="checkbox"/> آزمایشگاه <input type="checkbox"/> کارگاه <input type="checkbox"/> سمینار <input type="checkbox"/>	ندارد <input checked="" type="checkbox"/>

اهداف:

آشنایی دانشجویان با مفاهیم و مکانیزم روابط میان دول و نیز مطالعه سیستم بین المللی و استراتژی های کلی سیاست خارجی و دیپلماسی و تجزیه و تحلیل ژئوپلیتیکی مسائل بین المللی

سرفصل ها:

بخش اول:

تعاریف و مفاهیم، نحوه نگرش به روابط بین المللی، عواملی که به تفهیم روابط بین المللی کمک می کند، عوامل موثر در گسترش و توسعه روابط بین المللی، دولت به عنوان مهمترین عضو جامعه بین المللی، تفاوت بین جوامع ملی و بین المللی، مقوله قدرت در روابط بین المللی، عناصر مشکله قدرت و آثار عملی آن در سیاست جهان و ارزیابی قدرت دول، تئوری موازنه قدرت.

بخش دوم:

سیاست خارجی و روابط بین المللی، استراتژی های سیاست خارجی، عوامل موثر در تنظیم سیاست خارجی، تکنیکها و روشها در سیاست خارجی، هدفهای ملی و منابع ملی، مشکلات ارزیابی ثبات دول، اقدامات و واکنش های دول، علل تعارض و اتحاد میان دول، بررسی ابعاد مختلف منطقه حساس، تجزیه و تحلیل بحران، بررسی جنگ و صلح و آثار آن در روابط بین الملل، نقش ها و جهت گیری ها در روابط بین المللی، نظریه های عمده در روابط بین الملل.

منابع برخی از منابع مهم این درس عبارتند از:

- ۱- گریفیتس، مارتین (۱۳۹۲). نظریه روابط بین الملل برای سده بیست و یکم، ترجمه علیرضا طیب، تهران: نشر نی.
- ۲- فرجی راد، عبدالرضا (۱۳۹۵). ژئوپلیتیک و دیپلماسی در رسانه. تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- ۳- قوام، عبدالعلی (۱۳۸۶). اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل، تهران: نشر سمت
- ۴- امیری، هاشم (۱۳۹۵). ژئوپلیتیک دیپلماسی و رفتار قدرتها، تهران: انتشارات کانی مهر.







سرفصل دروس دوره دکتری جغرافیای سیاسی

عنوان درس: ساخت‌های سیاسی-فضایی Political -Spatial Structures	تعداد واحد: ۲ واحد	نوع واحد: نظری	دروس پیش‌نیاز: ندارد
استاد متخصص برای تدریس: متخصص جغرافیای سیاسی	تعداد ساعت: ۲۲ ساعت	آموزش تکمیلی عملی: دارد <input type="checkbox"/> ندارد <input checked="" type="checkbox"/> سفر علمی <input type="checkbox"/> آزمایشگاه <input type="checkbox"/> کارگاه <input type="checkbox"/> سمینار <input checked="" type="checkbox"/>	

اهداف: آشنایی دانشجویان با تعاریف، ماهیت، نظریه‌ها و تحولات سیستم‌های سیاسی- فضایی در سطوح مختلف محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی سرفصل‌ها:

- ۱- تبیین ماهیت و تعریف مفاهیم ساخت‌های سیاسی-فضایی در ابعاد محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی.
- ۲- فرایند شکل‌گیری سیستم‌های سیاسی-فضایی (محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی).
- ۳- تبیین دیدگاه مکاتب مختلف در مورد ماهیت و کارکرد ساخت‌های سیاسی-فضایی.
- ۴- تبیین عوامل جغرافیایی و ژئوپلیتیکی موثر بر شکل‌گیری ساخت‌های سیاسی-فضایی.
- ۵- ساختار و الگوی روابط قدرت در درون سیستم‌های سیاسی-فضایی.
- ۶- سطح‌بندی ساخت‌های سیاسی-فضایی بر اساس ماهیت و کارکرد.
- ۷- سازماندهی سیاسی فضا در سطوح محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی.
- ۸- عناصر ساختاری سیستم‌های سیاسی-فضایی.
- ۹- تعاملات و پیوندهای استراتژیک ساخت‌های سیاسی-فضایی در سطوح مختلف.
- ۱۰- نظریه‌ها و استراتژی‌های مربوط به حل اختلافات و منازعات در ساخت‌های سیاسی-فضایی.
- ۱۱- ساخت‌های سیاسی-فضایی محلی در مقیاس شهر و روستا
- ۱۲- ساخت‌های سیاسی-فضایی ناحیه‌ای در مقیاس استان و ایالتی
- ۱۳- ساخت‌های سیاسی-فضایی ملی در مقیاس کشوری (عالی‌ترین سازمان سیاسی فضا)
- ۱۴- ساخت‌های سیاسی-فضایی منطقه‌ای در مقیاس فراملی و فروجهانی
- ۱۵- ساخت‌های سیاسی-فضایی جهانی در مقیاس کروی
- ۱۶- جهانی-محلی‌شدن‌ها و پیوند سلسله‌مراتبی مقیاس‌ها و قدرت
- ۱۷- نظریه‌های مقیاس (والرشتاین، پتر تیلور)

منابع:

برخی از منابع مهم این درس عبارتند از:

۱. افق‌های جدید در جغرافیای سیاسی، محمدرضا حافظ‌نیا و مراد کلوبانی‌راد، نشر سمت (۱۳۸۳).
۲. "مقیاس‌های فضایی در جغرافیای سیاسی (مفاهیم و نظریه‌ها)", چاپ دوم، ذکی، یاشار و ولیقلی‌زاده، علی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران (۱۳۹۴).
۳. "مفهوم مقیاس جغرافیایی و اهمیت آن در جغرافیای سیاسی پست‌مدرن", میرحیدر، دره و ذکی، یاشار، تهران: فصلنامه ژئوپلیتیک، شماره ۱۷ (۱۳۸۹).
۴. *نظم‌های منطقه‌ای: امنیت سازی در جهانی نوین*، دیوید لیک و پاتریک مورگان، پژوهشکده مطالعات راهبردی غیرانتفاعی
۵. Engel, Michael. (۱۹۹۹). *State and local Government*. New York, Peterlang.
۶. Taylor, Peter and Colin Flint (۲۰۰۰). *Political Geography*. England, Prentice Hall.
۷. Hurrell, Andrew (۱۹۹۷). *Regionalism in theoretical Perspective*. London: Oxford.
۸. Taylor, P.J. and Flint, C. (۲۰۰۰) "Political Geography: World Economy, Nation-State, and Locality", Harlow AND New York: PRENTICE HALL
۹. Herod, A. (۲۰۰۳) "Scale: The Local and the Global", in S. Holloway & Others (eds.) *Key Concepts in Geography*, London: SAGE.





سرفصل دروس دوره دکتری جغرافیای سیاسی

عنوان درس: مناطق ژئوپلیتیکی حوزه پیرامونی ایران Geopolitical Regions of Iran's Peripheral Realm	تعداد واحد: ۲ واحد	نوع واحد: نظری	دروس پیش‌نیاز: ندارد
اسناد تخصصی برای تدریس: جغرافیدان سیاسی	تعداد ساعت: ۳۲	آموزش تکمیلی عملی: دارد سفر علمی □ آرایشگاه □ کارگاه □ سمینار □	ندارد ■

اهداف: آشنایی دانشجویان با مناطق ژئوپلیتیکی پیرامون ایران

سرفصل‌ها:

- ۱- تبیین مباحث نظری در مورد منطقه و منطقه‌ی ژئوپلیتیکی (مفهوم منطقه، منطقه‌ی ژئوپلیتیکی، فلسفه و فرآیند شکل‌گیری مناطق ژئوپلیتیکی)
- ۲- معرفی مناطق ژئوپلیتیکی پیرامونی ایران و محدوده‌های سیاسی-فضایی هر کدام از مناطق
- ۳- تبیین منافع و قلمروهای ژئوپلیتیکی در مناطق ژئوپلیتیکی پیرامونی ایران
- ۴- ساختار نظام سلسه‌مراتب قدرت در مناطق ژئوپلیتیکی ایران و جایگاه ایران در ساختار قدرت هر کدام از مناطق
- ۵- تبیین الگوهای روابط در مناطق ژئوپلیتیکی پیرامونی ایران در سه سطح منطقه، پیرامون و جهان و کیفیت روابط ایران با هر کدام از مناطق مزبور
- ۶- تبیین کدهای ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران در ارتباط و تعامل با هر کدام از مناطق ژئوپلیتیکی پیرامونی
- ۷- اولویت بندی جایگاه هر کدام از مناطق در دستور کار سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران براساس منافع ملی و وزن ژئوپلیتیکی هر کدام از مناطق (کدهای ژئوپلیتیکی)

منابع:

برخی از منابع مهم این درس عبارتند از:

- ۱ اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، محمدرضا حافظ‌نیا، انتشارات پایلی
- ۲ ژئوپلیتیک نظام جهانی، سوئل برنارد کوهن، مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران
- ۳ سیاست جهانی، بروس راست و هاروی استار، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی
- ۴ نظم‌های منطقه‌ای، امنیت سازی در جهانی نوین، دیوید لیک و پاتریک مورگان، پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی
- ۵ مسائلی سیاست جهان، برایان وایت، مایکل اسمیت و ریچارد لیتل، پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی





سرفصل دروس دوره دکتری جغرافیای سیاسی

عنوان درس: اقتصاد سیاسی Political Economy	تعداد واحد: ۲ واحد	نوع واحد: نظری	دروس پیش‌نیاز: ندارد
استاد منحصص برای تدریس: منحصص اقتصاد سیاسی	تعداد ساعت: ۲۲ ساعت	آموزش تکمیلی عملی: دارد □ ندارد ■	سفر علمی □ آزمایشگاه □ کارگاه □ سمینار □

اهداف: افزایش بینش و درک دانشجو نسبت به مسائل اقتصاد سیاسی در سطح جهان و ایران که بر روابط بین‌الملل تأثیرگذار است. سرفصل‌ها:

- ۱- نظریات بنیادی مربوط به اقتصاد سیاسی جهانی
- ۲- تبیین دوران گذار اقتصاد سیاسی از فئودالیسم به کاپیتالیسم
- ۳- جهانی شدن اقتصاد و تغییرات ایجاد شده در اقتصاد بین‌الملل
- ۴- جهانی شدن اقتصاد و تحول در کارکرد مرزهای جغرافیایی
- ۵- تبیین نقش تأثیرگذار سازمان‌های اقتصادی منطقه‌ای و جهانی
- ۶- اهمیت یافتن دیپلماسی اقتصادی در اقتصاد سیاسی جهان و ضرورت استفاده از ظرفیت‌های آن
- ۷- تبیین چگونگی و مراحل تحول در اقتصاد سیاسی کشورهای در حال توسعه (هند، کره جنوبی، مالزی، برزیل و ترکیه)
- ۸- اهمیت همگرایی‌های اقتصادی منطقه‌ای (مرکوسور، آسه آن، سارک، نفتا و ...) و نقش آن در توسعه اقتصادی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه
- ۹- تبیین روابط اقتصادی کشورهای شمال و جنوب با توجه به همگرایی‌های اقتصادی در سطح منطقه‌ای و جهانی
- ۱۰- بررسی وضعیت اقتصاد سیاسی ایران با توجه به تحولات سیاسی-اقتصادی جهان
- ۱۱- بررسی وضعیت اقتصاد سیاسی ایران در حوزه پیرامونی خود
- ۱۲- ضرورت عضویت ایران در یک همگرایی اقتصادی منطقه‌ای
- ۱۳- تبیین گذار اقتصادی-سیاسی ایران از دوران پیشاسرمایه‌داری (شبه‌فئودالیسم) به دوران سرمایه‌داری
- ۱۴- طبقات اقتصادی-اجتماعی دوران پیشاسرمایه‌داری در ایران و ارتباط آنها با نظام سیاسی مستقر
- ۱۵- اقتصاد سیاسی انباشت سرمایه و توسعه نامتوازن
- ۱۶- بحران‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی نظام سرمایه‌داری نئولیبرالیسم

منابع:

برخی از منابع مهم این درس عبارتند از:

۱. اقتصاد سیاسی بین‌المللی و جهانی شدن، هننه، بژورن و دیگران، مترجم دکتر حسین پوراحمدی، انتشارات قومس ۱۳۸۴
۲. اقتصاد سیاسی، جلد اول، بار، رمون؛ ترجمه دکتر منوچهر فرهنگ، نشر نی
۳. اقتصاد سیاسی بین‌الملل: تلاش برای کسب قدرت و ثروت، لارسون، توماس و دیوید اسکید مور؛ ترجمه دکتر احمد ساعی و دکتر مهدی تقوی، نشر قومس.
۴. نقش دیپلماسی اقتصادی در توسعه اقتصاد سیاسی بین‌الملل و ایران، عبدالرضا فرجی‌راد، انتشارات تدبیر اقتصاد (۱۳۸۹)
۵. اقتصاد سیاسی ایران: از مشروطیت تا پایان سلسله پهلوی، محمد علی همایون کاتوزیان، نشر مرکز (۱۳۹۵)
۶. مدارهای توسعه نیافتگی در اقتصاد ایران، حسین عظیمی، نشر نی (۱۳۹۳)
۷. اقتصاد سیاسی ایران، کاووس واضحی، نشر صمدی (۱۳۹۳)
۸. James Caporaso and David Levine (۱۹۹۲). Theories of political Economy. Cambridge University Press.
۹. Thomas Piketty (۲۰۱۴). Capital in the Twenty-First Century. Harvard University Press.
۱۰. Thomas Piketty (۲۰۱۵). The Economics of Inequality. Belknap Press.





سرفصل دروس دوره دکتری جغرافیای سیاسی

نام درس: ژئوپلیتیک و توسعه (با تأکید بر ایران و حوزه ژئوپلیتیکی پیرامون) Geopolitics and Development (Iran and Peripheral Realms)	تعداد واحد: ۲	نوع واحد: نظری	وضعیت پیش نیاز: ندارد
استاد منحصص برای تدریس: جغرافیدان سیاسی	تعداد ساعت: ۳۳	نوع آموزش عملی: دارد □ ندارد ■ سفر علمی □ آزمایشگاه □ کارگاه □ سمینار □	

اهداف:

- آشنایی با روابط متقابل توسعه و ژئوپلیتیک

سرفصل ها:

- ۱- توسعه و ابعاد آن
- ۲- نظریه های توسعه و تبعات ژئوپلیتیکی آنها (نظریه وابستگی، نوسازی و...)، چالشهای توسعه
- ۳- رابطه متقابل ژئوپلیتیک و توسعه، توسعه ناپایدار و تغییرات آب و هوایی و تخریب محیط زیست و تبعات ژئوپلیتیکی آن
- ۴- شمال - جنوب و روابط آنها (نظریه نظام جهانی والرشتاین؛ نظریه مرکز - پیرامون جان فریدمن و...)
- ۵- همگرایی ها برای توسعه و تبعات ژئوپلیتیکی آنها (منطقه گرایی، جهانی شدن و...)
- ۶- تبعات ژئوپلیتیکی کمکهای توسعه‌ای به کشورهای فقیر (نفوذ، گروه‌بندی و...)، اقتصاد ژئوپلیتیکی (ژئواکونومی) و مولفه‌های آن
- ۷- تبعات ژئوپلیتیکی توسعه نامتوازن در سطح جهانی و ملی
- ۸- اتحادیه های اقتصادی سیاسی برای توسعه (نفتا، اتحادیه اروپا و...)، منابع استراتژیک و توسعه
- ۹- رقابت بر سر منابع حیاتی، امنیت غذایی، سیاستهای خودکفایی و توسعه
- ۱۰- شرکتهای چندملیتی و ژئوپلیتیک، توسعه نیافتگی و بحرانهای ژئوپلیتیکی
- ۱۱- تحریمهای اقتصادی و ژئوپلیتیک، توزیع و آمایش بهینه جمعیتی کشور در فرایند توسعه
- ۱۲- توسعه نواحی ساحلی کشورها، رویکرد جدید به مفهوم توسعه مناطق کویری
- ۱۳- نقش مناطق آزاد تجاری و اقتصادی در توسعه مناطق مرزی، ارتباط بین گردشگری، امنیت و توسعه
- ۲۳- توسعه و ژئوپلیتیک زیست‌محیطی

منابع: برخی از منابع مهم این درس عبارتند از:

- ۱- رفیع پور، قرامرز (۱۳۸۰) توسعه و تضاد، شرکت سهامی انتشار.
- ۲- کلوانی راد، مراد (۱۳۹۲)، نسبت ژئوپلیتیکی امنیت زیست. محیطی و توسعه. پایدار؛ مطالعه موردی دریاچه ارومیه فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۵۱.
- ۳- کلوانی راد، مراد (۱۳۹۲)، گولوژی سیاسی (مجموعه مقالات). انتشارات مطالعات راهبردی.
- ۴- مختاری هشی، حسین (۱۳۹۴)، تأثیر تحریمهای بین‌المللی بر عوامل قدرت ملی؛ با تأکید بر تحریمهای شورای امنیت سازمان ملل بر علیه ج.ا.ایران. فصلنامه ژئوپلیتیک، سال یازدهم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۴، صص ۱۲۳-۱۳۴.
- ۵- Baldev Raj Nayar (۲۰۰۷). The Geopolitics of Globalization: The Consequences for Development. Published to Oxford Scholarship Online
- ۶- Strüver (۲۰۰۷), 'The production of geopolitical and gendered images through Global Aid organizations, Geopolitics, ۱۲ (۴), pp۶۸-۷۰۳.
- ۷- Gearóid Ó Tuathail and Gerard Toal (۱۹۹۴). Critical Geopolitics and Development Theory: Intensifying the Dialoguc. Transactions of the Institute of British Geographers, Vol. ۱۹, No. ۲ (۱۹۹۴), pp. ۲۲۸-۲۳۳
- ۸- D. Slater, (۲۰۰۴), Geopolitics and the Post-colonial: Rethinking North-South relations, (Oxford: Blackwell)
- ۹- Power, M. (۲۰۱۰), 'Geopolitics and 'development': an introduction., Geopolitics., ۱۵ (۳). pp. ۴۳۲-۴۴۰.
- ۱۰- Mark T. Berger (۲۰۰۶). From nation-building to state-building: The geopolitics of development, the Volume ۲۷, ۲۰۰۶, nation-state system and the changing global order, Journal Third World Quarterly, Pages ۵-۲۵.







سرفصل دروس دوره دکتری جغرافیای سیاسی

عنوان درس: ژئوپلیتیک انرژی Energy Geopolitics	تعداد واحد: ۲ واحد	نوع واحد: نظری	دروس پیش‌نیاز: ندارد
استاد متخصص برای تدریس: متخصص جغرافیای سیاسی و حوزه انرژی	تعداد ساعت: ۲۲ ساعت	آموزش تکمیلی عملی: دارد سفر علمی □ آزمایشگاه □ کارگاه □ سمینار □	ندارد ■

اهداف درس:

در انتهای این درس دانشجویان می‌توانند به موضوعات زیر مسلط شوند:

- ۱- امنیت انرژی و نگرانیهای کشورهای مصرف کننده و تولید کننده در پرتو تحولات ژئوپلیتیک
- ۲- چگونه نیازهای انرژی می‌تواند باعث تغییر در سیاست خارجی، دکترین نظامی و تحولات داخلی کشورها گردد
- ۳- تغییرات فناوریانه چگونه باعث ازدیاد تولید نفت و گاز می‌گردد.
- ۴- بررسی تغییر در روندهای مسلط بر نظام جهانی در سایه تحولات ژئوپلیتیک انرژی

سرفصل‌ها:

- انرژی عامل تعیین کننده سیاست و امنیت بین المللی
  - انرژی چیست؟
  - ارتباط انرژی و ژئوپلیتیک
  - انرژی، جغرافیای سیاسی و امنیت بین المللی
- منابع انرژی و واقعیت های مسلط بر آن
  - طلا یا بلای نفت
  - محدودیت های فنی و مهندسی انرژی
  - شرکت های ملی و بین المللی نفت و گاز
  - انرژی های تجدید پذیر و انبازه آنها در سبد انرژی جهانی
- چگونگی ارتباط انرژی و تجارت جهانی
  - چین و آفریقا
  - آمریکا و خلیج فارس
  - روسیه و آسیای مرکزی
- سازمان های بین المللی تخصصی انرژی و ژئوپلیتیک انرژی
  - نقش سازمانها در ایجاد ثبات در بازار انرژی
  - تنوع سازی در بخش عرضه انرژی
  - ذخیره سازی استراتژیک کشورهای عمده مصرف کننده
- کشورها و کارتل های تولید کننده نفت
  - ریسک سیاسی در کشورهای تولید کننده
  - اوپک اولین سازمان همکاری های جنوب-جنوب
  - آینده شرکت های ملی نفت در این کشورها
  - مجمع کشورهای صادر کننده گاز
- ظرفیت اضافی تولید
  - نقش ظرفیت اضافی در تعادل در بازار
  - ژئوپلیتیک ظرفیت اضافی تولید
- نقش حادثه های طبیعی در ژئوپلیتیک انرژی
  - آسیب پذیری زیرساخت های انرژی
- چگونگی دخالت سیاست در انرژی
  - سرمایه گذاری دولتی
  - وضع قوانین





- حفاظت از تاسیسات انرژی
- ناامنی، شورش و تروریسم
- سیاست خارجی و ژئوپلیتیک انرژی
  - دیپلماسی انرژی
  - همکاری های تولید کننده-مصرف کننده
- نقل و انتقال انرژی
  - صادرات انرژی و قواعد حاکم بر آن
  - نقش مناطق ترانزیت در انتقال انرژی
  - خطط لوله، محدودیت ها و ژئوپلیتیک حاکم بر آن
  - مسیرهای دریایی نفت خام
  - گاز مایع شده (ال ان جی) و انتقال آن
  - راهزنی دریایی و آسیب پذیری نقل و انتقال انرژی
- مدل های همکاری با همسایگان
  - تعویض نفت خام و گاز با کشورهای محاور (سواب)
  - معاوضه فرآورده با همسایگان
  - معاوضه برق با همسایگان و پیامدهای ژئوپلیتیک آن

منابع:

برخی از منابع مهم این درس عبارتند از:

۱. Yergin, Daniel; *The Quest: Energy, Security, and the Remaking of the Modern World*, New York: Penguin Press, ۲۰۱۱.
۲. Goldwyn, David, & Jan Kalicki (eds.), *Energy and Security: Strategies for a World in Transition*; Johns Hopkins University Press, ۲۰۱۳.
۳. Goldthau, Andreas (ed.); *The Handbook of Global Energy Policy*; New York: John Wiley & Sons, ۲۰۱۳.
۴. Molchanov, Mikhail A.; "Trans-Eurasian Energy Transportation Networks and the Necessity of Regional Cooperation"; *Caucasus International*; Vol. ۶, No: ۱, Summer ۲۰۱۶
۵. Starr, Fredrick (ed.); *The New Silk Roads: Transport and Trade in Greater Central Asia*; New York: Central Asia-Caucasus Institute, ۲۰۰۷
۶. "From the Editor: Energy Geopolitics in the ۲۱st Century," *Journal of Energy Security*, April ۲۰۱۲.
۷. Luft, Gal, & Anne Korin, "Energy Security: In the Eyes of the Beholder," in *Energy Security Challenges for the ۲۱st Century*; Santa Barbara, CA: Praeger Security International), ۲۰۰۹.
۸. لونی، رابرت؛ کتاب مرجع امنیت انرژی، ترجمه علیرضا طیب، تهران: انتشارات ابرار معاصر تهران، ۱۳۹۱.
۹. ملکی، عباس؛ سیاست گذاری انرژی، تهران: نشر نی، ۱۳۹۳.
۱۰. فرجی راد، عبدالرضا؛ ژئوپلیتیک انرژی نفت و توسعه در نروژ، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۹۴.





سرفصل دروس دوره دکتری جغرافیای سیاسی

نام درس: ژئوپلیتیک و توسعه (با تأکید بر ایران و حوزه ژئوپلیتیکی پیرامون) Geopolitics and Development (Iran and Peripheral Realms)	تعداد واحد: ۲	نوع واحد: نظری	وضعیت پیش نیاز: ندارد
استاد متخصص برای تدریس: جغرافیدان سیاسی	تعداد ساعت: ۳۲	نوع آموزش عملی: دارد □ ندارد ■ سفر علمی □ آزمایشگاه □ کارگاه □ سمینار □	

اهداف:

- آشنایی با روابط متقابل توسعه و ژئوپلیتیک

سرفصل ها:

- ۱- توسعه و ابعاد آن
- ۲- نظریه های توسعه و تبعات ژئوپلیتیکی آنها (نظریه وابستگی، نوسازی و...)، چالشهای توسعه
- ۳- رابطه متقابل ژئوپلیتیک و توسعه، توسعه ناپایدار و تغییرات آب و هوایی و تخریب محیط زیست و تبعات ژئوپلیتیکی آن
- ۴- شمال - جنوب و روابط آنها (نظریه نظام جهانی والرشتاین؛ نظریه مرکز - پیرامون جان فریدمن و...)
- ۵- همگرایی ها برای توسعه و تبعات ژئوپلیتیکی آنها (منطقه گرایی، جهانی شدن و...)
- ۶- تبعات ژئوپلیتیکی کمکهای توسعه‌ای به کشورهای فقیر (نفوذ، گروه بندی و...)، اقتصاد ژئوپلیتیکی (ژئواکونومی) و مولفه های آن
- ۷- تبعات ژئوپلیتیکی توسعه نامتوازن در سطح جهانی و ملی
- ۸- اتحادیه های اقتصادی سیاسی برای توسعه (نفتا، اتحادیه اروپا و...)، منابع استراتژیک و توسعه
- ۹- رقابت بر سر منابع حیاتی، امنیت غذایی، سیاستهای خودکفایی و توسعه
- ۱۰- شرکتهای چندملیتی و ژئوپلیتیک، توسعه نیافتگی و بحرانهای ژئوپلیتیکی
- ۱۱- تحریمهای اقتصادی و ژئوپلیتیک، توزیع و آمایش بهینه جمعیتی کشور در فرایند توسعه
- ۱۲- توسعه نواحی ساحلی کشورها، رویکرد جدید به مفهوم توسعه مناطق کویری
- ۱۳- نقش مناطق آزاد تجاری و اقتصادی در توسعه مناطق مرزی، ارتباط بین گردشگری، امنیت و توسعه
- ۲۳- توسعه و ژئوپلیتیک زیست محیطی

منابع: برخی از منابع مهم این درس عبارتند از:

- ۱- رفیع پور، فرامرز (۱۳۸۰) توسعه و تضاد، شرکت سهامی انتشار.
- ۲- کاپوانی راد، مراد (۱۳۹۲)، نسبت ژئوپلیتیکی امنیت زیست محیطی و توسعه، پایدار: مطالعه موردی دریاچه ارومیه، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۵۱
- ۳- کاپوانی راد، مراد (۱۳۹۲)، اکولوژی سیاسی (مجموعه مقالات)، انتشارات مطالعات راهبردی.
- ۴- مختاری هشی، حسین (۱۳۹۴)، تأثیر تحریمهای بین‌المللی بر عوامل قدرت ملی؛ با تأکید بر تحریمهای شورای امنیت سازمان ملل بر علیه ج.ا.ایران، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال یازدهم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۴، صص ۱۷۳-۱۳۴.
- ۵- Baldev Raj Nayar (۲۰۰۷). The Geopolitics of Globalization: The Consequences for Development. Published to Oxford Scholarship Online
- ۶- Strüver (۲۰۰۷), 'The production of geopolitical and gendered images through Global Aid organizations, Geopolitics, ۱۲ (۴), pp۶۸-۷۰۳.
- ۷- Gearóid Ó Tuathail and Gerard Toal (۱۹۹۴). Critical Geopolitics and Development Theory: Intensifying the Dialogue. Transactions of the Institute of British Geographers, Vol. ۱۹, No. ۲ (۱۹۹۴), pp. ۲۲۸-۲۳۳
- ۸- D. Slater, (۲۰۰۴), Geopolitics and the Post-colonial: Rethinking North-South relations, (Oxford: Blackwell)
- ۹- Power, M. (۲۰۱۰), 'Geopolitics and 'development': an introduction., Geopolitics, ۱۵ (۲), pp. ۴۳۳-۴۴۰.
- ۱۰- Mark T. Berger (۲۰۰۶). From nation-building to state-building: The geopolitics of development, the Volume ۲۷, ۲۰۰۶, nation-state system and the changing global order, Journal Third World Quarterly, Pages ۵-۲۵.





سرفصل دروس دوره دکتری جغرافیای سیاسی

نام درس: هیدروپلیتیک ایران و حوزه‌های پیرامونی Hydropolitics of Iran and Peripheral Realms	تعداد واحد: ۲	نوع واحد: نظری	وضعیت پیش نیاز: ندارد
استاد متخصص برای تدریس: جغرافیدان سیاسی	تعداد ساعت: ۲۲	نوع آموزش عملی: ندارد □ سفر علمی ■ آزمایشگاه □ کارگاه □ سمینار □	ندارد ■

اهداف:

آشنایی دانشجویان با مبانی و مباحث نظری هیدروپلیتیک و نیز مسائل هیدروپلیتیک ایران و حوزه‌های پیرامون سرفصل‌ها:

- ۱- تعریف، ماهیت و قلمرو هیدروپلیتیک، مفاهیم پایه و گرایش‌های هیدروپلیتیک (مثبت و منفی)، تحلیل جغرافیایی منابع آب
- ۲- منابع آب مشترک (حوضه‌های مشترک، سفره‌های مشترک، رودهای مشترک، دریاچه‌های مشترک)
- ۳- رودخانه‌های بین‌المللی و رژیم حقوقی آنها، آب و قدرت و مفهوم هیدروهمون
- ۴- آب منشاء رقابت و همکاری، قوانین، کنوانسیون‌ها و پیمان‌های آب
- ۵- حکمرانی آب، دیپلماسی آب، هیدروپلیتیک و سدسازی، مفهوم آب مجازی
- ۱۳- مسائل هیدروپلیتیک ایران (رودخانه‌های فرامرزی و حوضه‌های آبی مشترک)
- ۱۴- شناخت منابع و بیابان آب کشور و حوضه‌های آبریز ایران
- ۱۵- هیدروپلیتیک ایران در مقیاسهای مختلف، انتقال حوضه به حوضه آب در ایران
- ۱۶- هیدروپلیتیک خاورمیانه، هیدروپلیتیک آسیای مرکزی و قفقاز، هیدروپلیتیک شمال آفریقا
- ۱۷- هیدروپلیتیک جنوب آسیا، مدیریت منابع آب و توسعه پایدار

منابع: برخی از منابع مهم این درس عبارتند از:

۱. دولنبار، مصطفی و گری، تیم (۱۳۸۹)، سیاست آب در خاورمیانه، ترجمه رسول افشلی و رضا التیامی‌نیا. تهران: نشر بین‌الملل.
۲. پاپلی‌بزدی، محمدحسین و وثوقی، فاطمه (۱۳۹۰)، نگاهی به دیپلماسی آب در ایران؛ هیدروژئوپلیتیک، مشهد: انتشارات پایلی.
۳. پای، یارمحمد (۱۳۸۴)، هیدروپلیتیک رودهای مرزی، تهران: انتشارات موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران
۴. عزیززاده، امین (۱۳۸۳)، هیدرولوژی کاربردی. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
۵. عیادی، عطالله و مختاری هشی، حسین (۱۳۸۴)، نگاهی به فرصت‌ها و تهدیدهای هیدروپلیتیک ایران، مجموعه مقالات دومین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران، تهران: انتشارات انجمن ژئوپلیتیک ایران.
۶. کاویانی، مراد (۱۳۸۴)، مناسبات هیدروپلیتیک ایران و افغانستان، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال هشتم، شماره دوم.
۷. مختاری هشی، حسین و قادری حاجت، مصطفی (۱۳۸۷)، هیدروپلیتیک خاورمیانه در افق سال ۲۰۲۵ م؛ مطالعه موردی: دجله و فرات، اردن و نیل، فصلنامه ژئوپلیتیک - سال چهارم، شماره اول، بهار ۱۳۸۷.
۸. مختاری هشی، حسین (۱۳۹۲)، هیدروپلیتیک ایران؛ جغرافیای بحران آب در افق در سال ۱۴۰۴، فصلنامه ژئوپلیتیک - سال نهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۲، صص ۸۳-۴۹.
۹. Zeitou, Mark. (۲۰۰۸) Power and Water in the Middle East the Hidden Politics of the Palestinian-Israeli Water Conflict, London and New York: I.B. Tauris & Co Ltd.
۱۰. a Southern African Turton.A. & Roland H., (۲۰۰۲), Hydropolitics in the Developing Word: Perspective, CIPS pub.
۱۱. Allan, J.A. (۲۰۰۱), the Middle East Water Question: Hydropolitics and the Global Economy. UK: London, I.B. Tauris.
۱۲. Arun P. Elhance (۱۹۹۹), Hydropolitics in the Third World: Conflict and Cooperation in International River Basins. US Institute of Peace Press.
۱۳. Cascao, A.E. and M. Zeitoun. ۲۰۱۰. Power, Hegemony and Critical Hydropolitics. In Transboundary Water Management. Principles and Practice, eds. A. Earle, A. Jagerskog and J. Ojendal. London: Earthscan, pp. ۲۷-۴۲.
۱۴. Everard Mark (۲۰۱۳), The Hydropolitics of Dams: Engineering or Ecosystems? Zed Books, London.
۱۵. Wolf, Aaron, T., (۲۰۰۲), Shared Waters: Conflict and cooperation, "Annual Review of Environment and Resources, Vol. ۳۲, pp. ۲۴۱- ۲۶۹.







سرفصل دروس دوره دکتری جغرافیای سیاسی

عنوان درس:	تعداد واحد:	نوع واحد:	دروس پیش‌نیاز:
عوامل ژئوپلیتیک بحران‌زا در جهان اسلام و استراتژی‌های آینده The Geopolitical Sources of Crisis in Islam World and Future Strategies	۲ واحد	نظری و عملی	ندارد
استاد متخصص برای تدریس:	تعداد ساعت:	آموزش تکمیلی عملی:	
متخصص جغرافیای سیاسی	۴۸	دارد ■ ندارد □ سفر علمی □ آزمایشگاه □ کارگاه □ سمینار ■	

اهداف: آشنایی با عوامل ژئوپلیتیک مختلف بحران‌زا در جهان اسلام و تلاش برای تدوین استراتژی‌های مبتنی بر منافع ملی و منطقه‌ای در گستره جهان اسلام در راستای کنترل و مدیریت بحران‌های موجود و تلاش برای بسط و گسترش جغرافیای صلح در جهان اسلام.

- سرفصل‌ها:
- تعریف مفاهیم و ماهیت تنش، منازعه، مناقشه و بحران.
  - گونه‌شناسی عوامل مختلف ژئوپلیتیک بحران‌زا در جهان اسلام.
  - کانون‌ها و مناطق بحرانی در جهان اسلام.
  - بازتاب‌های فضایی - محیطی بحران‌های ژئوپلیتیک جهان اسلام (تبیین نقش بحران‌ها در گسترش واگرایی، فقر و توسعه‌نیافتگی، ناامنی و تروریسم، بسترسازی برای مداخله قدرت‌های بزرگ، ناپایداری مرزهای سیاسی جهان اسلام و ...).
  - مناقشات سرزمینی شامل: ادعاها و اختلافات سرزمینی، اختلافات مرزی، اختلافات بین دولت‌ها بر سر منابع استراتژیک و اقتصادی همچون حوزه‌های انرژی، مالکیت نقاط استراتژیک مواصلاتی، میزان استفاده از منابع آب، مالکیت جزیره‌ها، محدوده‌های فلات قاره، صیدگاه‌ها، مناطق انحصاری اقتصادی.
  - مناقشات قومی - نژادی شامل: انواع رقابت‌ها و اختلافات دیرینه قومیتی، ناسیونالیسم افراطی، استفاده ایزاری از گروه‌های قومی.
  - مناقشات دینی - مذهبی شامل: انواع رقابت‌ها و اختلافات دینی، رویکردهای ایدئولوژیکی و تلاش برای صدور معیارها و ارزش‌های فرهنگی یا نظام ارزشی و حمایت از هم‌کیشان در کشورهای همسایه.
  - مناقشات هیدروپلیتیک یا سناریوهای جنگ آب شامل اختلافات کشورهای جهان اسلام در استفاده از آب رودخانه‌های فرامرزی، سیاست‌های مختلف سدسازی، سیاست انتقال آب بین حوزه و نقش آن در تحریک اختلافات قومی.
  - تغییر اقلیم/ تغییرات ناشی از تغییر اقلیم و سناریوهای محتمل امنیتی مختلف در گستره جهان اسلام از قبیل مشکل بزرگ ریزگردها و جابجایی فرامرزی آن.
  - واقعیت‌های سیاسی - جغرافیایی (ژئوپلیتیک) بحران‌زا شامل: مبانی هویتی یا اختصاصات ژئوپلیتیک جهان اسلام، جایگاه جهان اسلام در نظام ژئوپلیتیک جهانی، ماهیت توازن ژئوپلیتیک در جهان اسلام، ساختار روابط ژئوپلیتیک در جهان اسلام، همکاری یا رقابت در جهان اسلام، اختلاف منافع بازیگران و میراث تاریخی یا حافظه تاریخی بازیگران مختلف در جهان اسلام.
  - سایر عوامل ژئوپلیتیک بحران‌زا شامل: رویکرد راهبردی، کدهای ژئوپلیتیک، تملقات ژئوپلیتیک، نگرانی‌های ژئوپلیتیک و منافع ملی بازیگران (داخلی - خارجی) در جهان اسلام، انزوای ژئوپلیتیک، وابستگی ژئوپلیتیک، وزن ژئوپلیتیک، گرایش ایدئولوژیکی، ثبات داخلی، دیپلماسی و سیاست خارجی، پشتیبانی خارجی، مشروعیت ملی، توان اقتصادی و توان نظامی بازیگران مختلف در جهان اسلام.
  - ماهیت مدیریت بحران در جهان اسلام، انگیزه و اهداف مختلف بازیگران میانجی در مدیریت بحران‌های موجود.

منابع:

برخی از منابع مهم این درس عبارتند از:

- ۱- فرجی‌راد، عبدالرضا، و همکاران (۱۳۹۱). عوامل ژئوپلیتیک بحران‌زا در آسیای مرکزی و قفقاز. تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
  - ۲- فرجی‌راد، عبدالرضا (۱۳۹۵). ژئوپلیتیک و دیپلماسی در رسانه. تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
  - ۳- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۱). خلیج فارس و نقش استراتژیک تنگه هرمز. تهران: نشر سمت.
- ولیعلی‌زاده، علی (۱۳۹۴)، الگوی شناخت بحران‌های ژئوپلیتیک (با تأکید بر بحران قره‌باغ)، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.





۴- کمب، جفری (۱۳۸۴)، جغرافیای استراتژیک خاورمیانه: منازعات و یافته‌ها، ترجمه سید مهدی حسینی متین، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

۵- عبدالله پور، محمدرضا و دیانت، محسن (۱۳۹۵)، دیالکتیک ساختار کارگزار در منازعات ژئوپلیتیک خاورمیانه، تهران: انتشارات کلک سیمین

۶- جعفری ولدانی، اصغر (۱۳۹۵)، چالش‌ها و منازعات در خاورمیانه، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

۷- کردل، کارل و ولف، استفان (۱۳۹۳)، منازعات قومی، ترجمه عبدالله رمضان زاده، تهران، انتشارات فرهنگ شناسی.

۸- درایسدل، الاستایر و اچ. بلیک، جerald (۱۳۷۴)، جغرافیای سیاسی خاورمیانه و شمال آفریقا، ترجمه دره میرحیدر، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

۷- Ehteshami, Anoushiravan (۲۰۰۷), Globalization and Geopolitics in the Middle East: Old Games, New Rules, routledge.

۸- Hugh Macdonald (۲۰۰۲). Geopolitics and Middle East Conflict, Instituttt For forsvarsstudier.

۹- Ewan Anderson (۲۰۰۰) Middle East: Geography and Geopolitics. Psychology Press.

پایان برنامه در ۲۰ صفحه



